

Д.Ф. Наумов

Дъөгүөр куоска

Биңиги үйэбитетигэр куоска ииппэтэх ыалбыт. Арай быйыл куоракка қыстырыр буоламмыт, ол қыылы қытта бииргэ олоробут. Кини балтараа саастаах эриэн куоска. Тигр дуу, хахай дуу удьуордарын батан ныылбыннаан хаамар. Тыаңа суюх ханна баҕарар ыстанан тахсар, қүннэ туюх да көдүүүнэ суюх куорат куоската. Таас дьиэ олохтообо. Улаатымсык, бэйэмсэх, кимтэн да толлубат, кими да истибэт атаах қыыл. Аңаатаҕына көнүл, аңаабатаҕына көнүл. Үйт эрэйдээх аңаатаҕына: “Аңаттылар ээ”, - диэн үөрээхтиир буоллаҕына, куоска: “Мин ыраахтааҕы буоллаҕым дии, ама, аңаттыахтара суюба дуу”, - диир ааттаах. Дьэ, итинник көнүл олохтоох қыыл – эриэн куоска, тугу да туңалаабат, өссө, арыт солуута суюх ныааҕыныыр. Урут кини киэн-куон дыыбаанға күнү быңа сытара. Бу быйыл наар түннүккэ олорор буолла., таңырдья тахсыан, ханна эрэ барыан баҕарар курдук. Үөнээ этээстэн куорат килиэ таас дыиэлэрин, бэрт аյыых дьиэ таңыгар кэлэр массыыналары аахайбатахтык туттан көрөр. Үксүн санаарбаабыттыы биир сири одуулуур. Арыт ол олорон көхсө курдьугунаан, уларыйбат биир матыыптаах олонхотун олонхолуур. Ол бүппэт олонхотугар олобун туңунан кэпсиир, сайылаан кэлбит Чараннааҕын ахтар. Ол ааспыт сайын туңунан эриэн куоска наҕыл, мин кулгаахпар эрэ иниллэр намылхай кэпсээнин истиэбин.

“Мин Георгий диэн ааттаахпын. Ону маннааҕы обонньор Дъөгүөр диир, онтон мин да, мин хотунум да өңүргэнэбите. Мин кини қыыын куоскатабын. Обонньордоох быйыл биңиэхэ қыстаан олороллор. Эмээхсин аквариумға соботох қыыл көмүс балыктааҕын көтөбөн, маадъаҕар атахтаах обонньор тыастаах баҕайытык саллышбаан хааман, ол-бу диэки суюстаахтык көрөн, олох тойомсуйбутунаан кэлбиттэрэ. “Бу куоска тобо манна сытарый, тобо бэйэтэ сытар сирэ суюбуй, аата кимий? Георгий даа, оччобо Дъөгүөр диэн буолар., - диэбите. “Олох интеллигентнайа суюх, дэриэбинэ курдук иниллэр дии,” – диэн көрбүтэ мин хотунум, ону олох истибэтэх курдук туттубута. Дъүлэй дуу, хайдах дуу. Өрүү Дъөгүөр да, Дъөгүөр буолар. Ити мин хотунум “дэриэбинэ” диэн үөбүү курдук этэрэ сыына, ол баар үтүө дойду. Мин быйыл сайын, хотунум дыиэбитин өрөмүөннүүр буолан, сыбааттарбытыгар Чараннаахха сайылаабыттым. Дьэ, онно олох этэ, лафаа-а! Куораттан хотунум корзина ба уган, онтун киэргэтэн абай, баанчыктаан ыыппыта. “Куорат куоската буоллаҕа дии, атыннык көстүөхтээх”, - диэбите. Тийибитим, оннообу обонньордоох эмээхсин көрүү-истии, сөбүү-махтайыы бөбө.

- Хайдах аңатар-сиэтэр баҕайыбытый, куорат қуоскатын, - дэстилэр. Хотунум суругун ааҕаат, олох да охто сыйтылар.
- Тыый ол “Вискастарын хантан булабыт, тыый, өссө бытархай гына кырбаммыт халбаыны сиир эбит. Оой да, олору хантан ылабыт? Куоракка баар дьонунан сакаастыбыт даа. Оой да, өссө сибиэңэй эрэ буоллаҕына сиир эбит, ол аңын. Ити тэлэбииисәргэ эрэклээмэлиир “Вискастара” буоллаҕа. Тыый, хоргуйан өлүүү дии, - эмээхсин айдаарда абай.
- Қуоска қуоска курдук ини. Үүт энин иниэ буоллаҕа. Гарааска хаайдаахха кутуйахтары да тутан сиэ дии, айманыма, өлбөт үөн буолуо, хата туубун угуом, қуоска балыгымсах буолааччы., - диэбитэ օбонньор.

Мин куттанан, күн анаара дьиэбэ олорбутум. Онтон, қыра уоллара бобо харбаан таңааран, тиэргэннэ бырахпыта. Оой, онно соңуян олох өлө сыйстыым. Биңиги ковролиммыт курдук буолуо дуо, хатыылаах, ииччэх-бааччах бөбө – кэлин билбитим ол эбит. Оо дъэ, араас эгэлгэ сыйт-сымар бөбөө-ө, эчи киэнгин-куонун. Мин икки хос ињиттэн тахсыбатах киңи соңуидум ээ. Бастакы күн чугуруннаан олох ырааппатым. Онтон кэли-ин, дъэ олох бөбө-ө, лафа-а! օбонньордоо эмээхсин куорат мааны қуоскатын аны ырыааран ыытыхпыт дуо дии-дии аңатан бөбө-ө. Барыта сибиэңэй. Биир-икки күн мырдыңнаан көрөн баран, тохтообутум. Қыратык маарканы тутуохтааххын диэн, хотунум үөрэтэн ыыппыта. Үүттэрэ диэн эчи үчүгэйин. Сарсыарда ынахтарын ылан киирдилэр да биэрэллэр, олох сип-сибиэңэй, киңэ сөрүүн үүтү иңэбин.

Обонньор күөл үрдүгэр олорор буолан балыктаата. Сибиэңэй мунду, завали-ись! Мин төбөтүттэн саҕалаан сибин, хайдахтаах курдак миннигэңин эңиги өйдүүр кыаххыт суюх. Билигин ахтабын абай. Эмээхсин көмүс балыгын тутаары аквариумун таңыгар олорон сүрэбин ыарытыннарабын. Айдаан бөбө.

- Гоша-а, түс, балыкпын олох тыытыма. Бу օбонньор сибиэңэй балык да абалбат, бу қуоска балыкпын сиригэр тиийдэ, - диэн айманар.
- Сыбаат мундуга үөрэтэн кэбиспитэ аанъя буолуо дуо, балыгын ахтан эрдэбэ. Собо буллаахса сатаныыны, эн көмүсчээнгин тутуон сөп, - диэн бааҕынаата. Эр бэрдэ биир куул балык абалбытын мэтийэн қыстаатыбыт. Көмүс балыкчаан төбөтө төөө миннигэңэ буолла, сүүэ лоппойон сүрдээх ээ, һэ-һэ.
- Оо, ол сайын! Чараннаах сайына-а! Сайын ортото сыбааттар тугу эрэ бэркэ айманан туттулар. Онно куораттан кууруssa таңаардылар, кугас өннөөхтөр, өрүү топпотох харахтаах табаарыстар. Сымыыттыр үңүлэр. Мин үөмэн кэлэн килиэккэлэригэр ыйаастан сүрэхтэрин хайыта сынааччыбын, һэ-һэ. Сарахачыныы,

айдаан бөбө буолаллар. “Даамалары куттаама”, - диэбитэ обонньор. Даамалар, ńэ-ńэ, сурэхтэрэ чугаын!

Тиэргэннэ унун быађа сүүрээр гына бааллан турар Аргыс диэн табаарыс баар. Дъаардаах сыйтаах ыт. Дъэ, айдааннаах табаарыс. Ээ, мин быата тийбэт сиригэр тиййэн баран, арааынай бөгүүрэлэри көрдөрө-көрдөрө, күн аайы кыынныыбын. Олох өлө сынар. Тимир сыап ыыппат буоллаба, киннээх табаарыс! Куоска тутар бабраах. Тохтуур ини. Тобо итинник кыылы туталлара буолла, сордонон биэрэр ээ, ас биэрдэхтэринэ, үөрэн эккэлиирин көрүөн этэ. Дъэ, дууна. Хайдах итинник лакей дууналаах төрүүллэрэ буолла. Ол иниин куоска барыта кинилэри абааы көрөр буоллаба. Ээ, мин сайныны бына араастаан туттан, киэптээн бөбө, настырыанньам түстэбинэ, дьиэбин абыннахпына кинини кыынньяан тыыммын таңарабын. Сыапка сыйтарын олох өйдөөбөт курдук туттар, күөмэйэ ыалдыяар, хардыргыар диэри кэбилэнэр. Хой мэйии, дэйбиир кутурук, чаал бас! Балбес! Обонньор туутун көрө киирдэбинэ, күөл кытытыгаг олбуорга олорооччубун. Күөл барахсан сыта-сымара-а! Киэнь сөрүүн салгына. Биэдэрэтигэр балык тутан ињэр обонньор. Учүгэй да обонньо-ор! Өрүү:

- Куорат куоскатын ырыаран аны алдъархай буолуу, - диэн тыллаах. Күнү бына унанар. Үлэлээн тахсар. Биңиги обонньорбут, пахай, оннук буолуу дуо. Үлэйттэн кэллэ да сыйтар, тэлэбииисэр көрөр. Сүрэбэ суюхтуну сојус табаарыс ээ. Ити табаарыс диэн кини тыла. “Табаарыс Дъөгүөр”, “Дъөгүөр табаарыс”диир, үгэхөөн аргыстаах ынтырыы добоор! Хаңан сайын буолан Чараннаахха барабын. Эмээхсин этэрин курдук, бу таас хаайыыга олоробут. Эбиэт, “уусун”, “сааптарак” бунарабыт. Мин “Вискас” сибин, тух да амтана суюх, туюхтан онороллоро буолла, үүт испитэ буолабын. Эмээхсин бороңуок үүт диир. Куораттар ынахтара суюх буоллаба дуу. Оннообор Аргыны ахтабын. Оо, тахсан дъээбэлээбит кини, күөмэйэ бүтүөр диэри сордообут кини баар ини.

Түннүүккэ олоробун. Тух да уларыйбат. Чункук олох добоор, сыйтааха күн унунун. Сайын Чараннаахха бардахпына, обонньордуун тую көрүөхпүт, харааын кутуйахтарын куттуохпүт. Кууруссалары соңталыам, Аргыс диэн дуунаны эрэйдиэм. Сайын хаңан кэлэр... Чараннаах, Чараннаах барахсан!”

Дьиэ ињигэр онно-манна тэлбэнний сатаан, куу-хаа буолуохпар диэри тэлэбииисэр көрөн баран, түннүүккэ, куоскам таңыгар турабын. Киэньэрэн эрэр куораты одуулуубун. Киэньээнни оюх оттууллар кэмэ буолла, оттон бу куоракка биир да буруу мэнэ халлаанна таласпат. Оюх оттуохтара дуо, барыта бэлэмнэ

олороллор. Билигин Чарангнаах барахсан хамсаабат салгыныгар халлаан дьиэлэргэ тайаммытыныы, буруо бөөө унаарыйан турдаа. Дъөгүөр куоска түннүүккэ олорор, бөгдөгөр көхсүн иңгэр курдьугунаан олонхолуур. Мин кинини одуулуубун. Кини чунгкук олонхотугар бэйэм санаам иниллэр курдук. Дойдубун саныы, ахта турабын, ол иңин мин эрэ өйдүүбүн кини олонхотун хос тойугун.

Санаабыт биирэ бэрт буоллаа-а табаарыс Дъөгүөрдүүн!